

Feminističko Participativno Aktivističko Istraživanje vodič

autorica: Elma Demir

Front
Slobode

RADNIČKI
UNIVERZITET

ČEMU OVAJ VODIČ?

Ovaj vodič je pripremljen kako bi bio podrška studenticama, aktivisticama i umjetnicama u njihovoj edukaciji o feminističkim istraživačkim metodama, a u cilju njihovog ličnog i profesionalnog razvoja kao budućih feminističkih aktivistica, naučnica, umjetnica i agentica transformativnih društvenih promjena. Također, mogu ga koristiti svi zainteresirani za primjenu feminističkog participativnog aktivističkog istraživanja (FPAR) u svom radu.

Cilj ovog vodiča nije da bude jedini alat za primjenu FPAR-a u svim kontekstima. Prvenstveno bi trebao poslužiti kao uvodni materijal koji nudi dovoljno osnova za osmišljavanje FPAR intervencija, koje bi trebalo kombinirati s dubljim iščitavanjima feminističke teorije, zajedno sa širom analizom političke ekonomije koja konstituira i uokviruje specifično pitanje koje se istražuje. To znači da poseban fokus istraživanja unutar FPAR-a treba biti povezan i s kritičkim osvrtom na transformaciju cjelokupnog društvenog okvira moći u borbi za javni interes.

FEMINIZAM: POKRETI I TEORIJE

U svakodnevnoj komunikaciji termin *feminizam* obično se koristi da označi stajalište da žene trebaju imati jednaka prava kao i muškarci, istovremeno ukazujući i na fundamentalnu nejednakost spolova. Međutim, feminizam je mnogo više od toga! Feminizam je skup velikog broja društvenih i političkih pokreta koji se odvijaju od 19. vijeka do danas, definirajući, uspostavljajući i štiteći jednaka politička, ekonomska i socijalna prava i jednake mogućnosti za žene - koje se često nazivaju *ženskim pravima*.

Ovi pokreti se razlikuju u svojim stavovima i premisama u tome kako bi se trebala ostvariti tražena društvena promjena. Slijedom toga, tokom godina razvijeni su brojni različiti pristupi, s tim da su najpoznatiji od njih liberalni, radikalni i socijalistički/marksistički.

Da bi se uspostavilo naučno razumijevanje porijekla nejednakosti i osigurala društvena konstrukcija spola i roda, feministička teorija razvijena je u mnogim disciplinama u društvenim, umjetničkim i humanističkim naukama. Kao i u slučaju pokreta, i feministička teorija obuhvata mnoge škole i naučna područja.

Iako je feminizam prilično glasan po pitanju ženskih prava, feminizam je u principu za svakoga, jer se suprotstavlja bilo kakvim oblicima seksizma ili rodne/spolne opresije, odnosno potlačivanja. Seksizam podrazumijeva diskriminaciju, predrasude ili stereotipizaciju ljudi na osnovu spola ili roda. Feminizam nastoji identificirati i adresirati institucionalizirane oblike patrijarhata, a ne biti antimuški.

S obzirom na činjenicu da su seksizam i opresija višeslojni - budući da su usmjereni na ljude u različitim stepenima, ne samo na osnovu roda i spola, već su često povezani s diskriminacijom na osnovu seksualne orijentacije, rase, etničke pripadnosti ili društvene klase - feministice su razvile pristupe koji imaju cilj identificirati takvu intersekcionalnost i razviti inicijative koje se bore protiv višeslojne nejednakosti koje su međusobno povezane. To znači da se, naprimjer, siromašne žene tamnije kože suočavaju s nekoliko oblika diskriminacije jer se nejednakosti koje proživljavaju ne temelje samo na njihovom rodu i spolu, već i na rasi i društvenoj klasi.

PARTICIPATIVNO AKTIVISTIČKO ISTRAŽIVANJE

Participativni aspekt istraživačkog projekta podrazumijeva da se istraživanje, kao i drugi dijelovi projekta, provode u saradnji s različitim grupama učesnika/učesnica i istraživačkim informatorima /informatoricama kroz konstantni dijalog. Aktivistički aspekt podrazumijeva snažnu orijentaciju projekta na društvene promjene i djelovanje u javnom interesu (*opće dobro*). Time participativno aktivističko istraživanje ima cilj da podstiče procese sistematskog promišljanja, ispitivanja i intervencije ka traženoj društvenoj promjeni i zaštiti javnog interesa.

Feministički aspekt naglašava društvene promjene usmjerene na feminističke principe jednakosti, osnaživanja i pravde. Ovi principi se različito manifestuju u različitim društvenim okolnostima i njihova značenja treba razvijati unutar društvenog konteksta. Međutim,

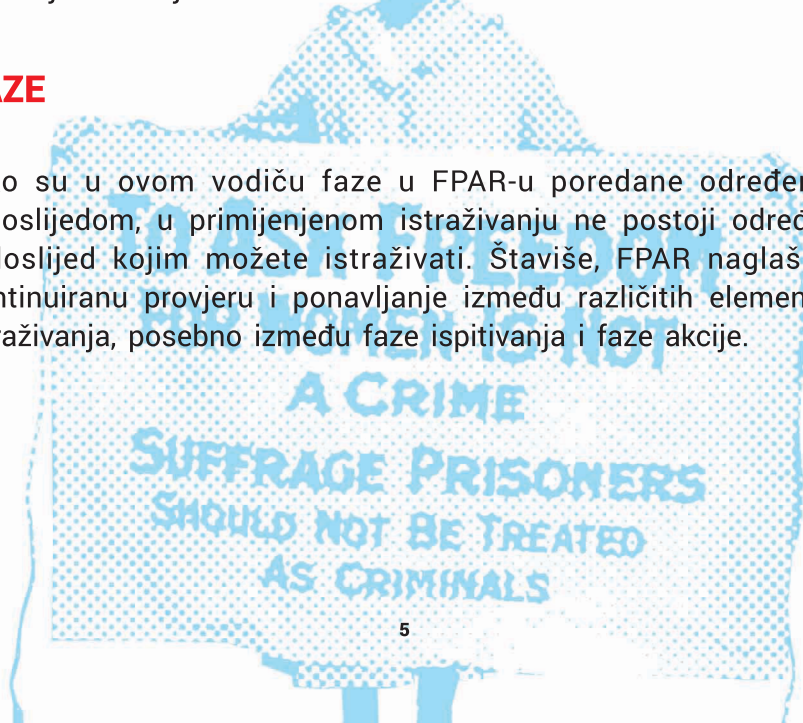
opći cilj FPAR-a je osnaživanje njenih učesnica i učesnika u skladu s terminima i načinima koje su one/oni odabrale/odabrali.

Feministička nauka nije zainteresirana samo za posmatranje stvarnosti, već ima cilj da podstakne političko i moralno osvještavanje. Kao takva, ona ima cilj da stvara nove odnose, uspostavi bolju regulativu i poboljša društvene prakse.

U standardnim akademskim istraživanjima, istraživači su uvijek „izvan“ predmeta istraživanja, ali u biti određuju sve: šta su informacije, ko su učesnici/učesnice, šta je relevantno, a šta nije, kako će se podaci prikupljati i od koga. Štoviše, istraživači tumače podatke i rezultate istraživanja. Takvi istraživački proizvodi, bilo da se radi o akademskim člancima ili knjigama, rijetko dopiru do populacije koja je predmet istraživanja, utječu na njihov život, reforme javnih politika ili promjene društvenih praksi. Cilj FPAR-a je da direktno adresira ovu problematiku i bude relevantan za društvenu grupu ili zajednicu koja je pogođena spornim problemom. Nadalje, upotrebom FPAR, istraživačica nastoji podstaći društvene promjene kroz proces saradnje sa svojim učesnicima/učesnicama.

FAZE

Iako su u ovom vodiču faze u FPAR-u poredane određenim redoslijedom, u primijenjenom istraživanju ne postoji određeni redoslijed kojim možete istraživati. Štaviše, FPAR naglašava kontinuiranu provjeru i ponavljanje između različitih elemenata istraživanja, posebno između faze ispitivanja i faze akcije.

Zašto ili prvenstveno kako?

Uzimajući u obzir da je FPAR, prije svega, poduhvat usmjeren na akciju, važno je razmisliti o tome šta njime želite postići prije poduzimanja sljedećih koraka. U standardnom istraživanju, nakon provođenja pregleda literature i utvrđivanja u čemu bi mogao biti vaš doprinos, istraživači postavljaju istraživačka pitanja i hipoteze. U FPAR-u, zbog njegove usredotočenosti na akciju i participaciju, prvo biste trebali definirati svoje ciljeve istraživanja. Međutim, mi ne živimo izolirano od drugih i ovaj bi proces trebao biti izveden u komunikaciji s vašim učesnicama /učesnicima. Ovo je vrlo važno za FPAR i po tome se uveliko razlikuje od ostalih metodologija istraživanja.

Tokom vaše procjene kako vaša tema ili problem koji želite istražiti utječe na druge, identificirat ćete određene društvene grupe, posebno žene, na čije živote ta problematika utječe. To su vaše učesnice istraživanja i informatorice. Njihovi uvidi trebali bi voditi sve aspekte vašeg FPAR projekta: od postavljanja istraživačkih pitanja i metoda do odabira akcija i istraživačkih rezultata. Kako dobiti uvide i mišljenja od drugih? Razgovarajući s njima. Možete pozvati učesnice i učesnike na razgovor, možete provesti anketu (lično ili putem interneta) ili možete zajednički raspravljati o problemima u manjim fokusnim grupama (5-8 osoba). Na početku vašeg istraživanja, participativni proces ne mora biti opsežan. To znači da umjesto da razgovarate s velikim brojem osoba bolje je razgovarati s najrelevantnijim. Dobar način za identificiranje najrelevantnijih učesnica i učesnika je da pronađete 1. stručnjakinje (akademske naučnice i naučnike, specijalizirane novinarke/novinare, profesionalke/profesionalce, građanske aktivistice/aktiviste), 2. ljude koji su direktno zahvaćeni problemom koji istražujete, 3. donosioce odluka (političarke /političare, javne službenice/službenike ili pravna tijela).

Korisna FPAR pitanja:

- o **Koja je svrha vašeg FPAR projekta?**
- o **Koje društvene promjene želite podstaknuti?**
- o **Šta vaše/vaši učesnice i učesnici misle o problemu koji želite da adresirate?**
- o **Imate li uvid u to kako i ko treba da ostvari željenu društvenu promjenu?**
- o **Kako se željena društvena promjena odnosi na rodne oblike jednakosti i osnaživanja?**

Čije znanje?

Znanje je društveni proizvod i ima političku dimenziju. To znači da znanje nastaje u zajednicama koje se često nazivaju epistemičkim zajednicama (*epistema* znači nauka ili znanje). Važan aspekt svake epistemičke zajednice je njeno članstvo, odnosno isključenje, što znači da nisu svi njeni članovi. Zajednice su društvene grupe koje uključuju neke članove društva, ali isključuju druge. Za feministkinje je participacija - i inače procesi uključivanja i isključivanja - vrlo važna u razumijevanju proizvodnje znanja i oblika moći koji ga prate. Zašto? Stoljećima su žene, uglavnom, bile isključene iz akademske zajednice i javne sfere života uopšte. Slijedom toga, naučne aktivnosti i njihovi rezultati često ne odražavaju ženska iskustva i razumijevanja svijeta.

Iako je postulat akademske objektivnosti važan, on nije stvoren u svijetu bez vrijednosti. Šta to znači? Čak i postulat da budemo objektivni i nepristrasni predstavlja vrijednosni stav koji određuje način provođenja istraživanja. Svaki ljudski poduhvat odražava vrijednosti, vjerovanja i mišljenja ljudi koji su u njega uključeni. To znači da bismo se trebali baviti subjektivnim elementima procesa proizvodnje znanja. Kako se to radi? Feminističke istraživačice ističu važnost subjektivnog razumijevanja svijeta, uključujući naša otjelovljena iskustva. Iako ovaj pristup nije

zastupljen samo u feminističkim studijama, on je njihov vrlo važan element, posebno u FPAR-u.

Istraživački alat: pregled literature

Istraživačice/istraživači obično vrše detaljne preglede literature iz oblasti koju proučavaju. U praksi to znači da svoju literaturu pronalazite kroz pretraživanje knjiga i akademskih časopisa za članke o određenoj temi koju istražujete. [Čim započnete internetsku pretragu, primijetit ćete ko ima pristup akademskim bazama podataka, a ko nema]. Osim akademske literature, možda ćete htjeti prikupljati i čitati medijske članke, izvještaje o javnim politikama, gledati dokumentarne filmove ili koristiti druge izvore znanja. Međutim, o vašem fokusu i metodologiji istraživanja ovisi kako koristite neakademske izvore u svom istraživanju. Proces čitanja trebao bi se provoditi sistematski, implicirajući da trebate razmotriti šta ćete čitati, kako ćete organizirati taj proces čitanja, kao i označavanje materijala za koji smatrate da je relevantan u literaturi. Čitanje treba kombinirati s pisanjem sažetaka relevantnih informacija.

Korisna FPAR pitanja:

- o Šta se prepoznaje kao „znanje“? Koje su „činjenice“ (prihvaćene istine) u određenoj oblasti?**
- o Ko su oni koji proizvode znanje? Ko definiše oblasti koje istražujete?**
- o Ko je uključen, a ko isključen iz tog procesa?**
- o Jesu li žene ili neke marginalizirane grupe izložene isključujućim praksama u toj oblasti i kako?**
- o Kako se ulazi u tu oblast istraživanja?**
- o Da li istraživačke metode koje se koriste direktno doprinose nekim oblicima isključivanja?**

- o **Kako izuzeća, brisanja i propusti koje ste identifikovali oblikuju proces proizvodnje znanja?**
- o **Na koji su način „znanje“ i „činjenice“ proizvodi vrijednosti i stanovišta onih koji oblikuju proizvodnju znanja?**

Gdje je tema?

Iako možete započeti s određenom temom koja je definisana već na početku vašeg istraživanja, zbog određenog interesa koji imate ili primjećivanjem određene društvene pojave u vašem svakodnevnom životu, postupak odabira teme trebao bi uključivati i pažljivo razmatranje vaše uloge u samom istraživanju. Istraživanje je sistematski proces proizvodnje znanja. Za feministice je ovaj proces subjektivan, što znači da uključuje i vas. Stoga, iako započinjete s određenim pitanjem ili temom koju već imate na umu za svoje istraživanje, nakon što pregledate relevantno polje znanja koje analizira tu problematiku, trebali biste razmotriti kako su vas vaša životna iskustva i interesi doveli do vašeg istraživanja i šta je vaš doprinos u toj oblasti, tj. gdje će se uklopiti vaš rad.

Nadalje, kako FPAR posvećuje posebnu pažnju osnaživanju žena i drugih marginaliziranih skupina (posebno u pogledu intersekcionalnosti), kao što je kasnije objašnjeno u dijelu *Oснаživanje kao putokaz*, trebali biste razmisliti o tome kako je vaš odabir teme relevantan za sve učesnice i učesnike u vašem istraživanju i akciji. Budući da je FPAR alat za participativno istraživanje, odabir teme odredit će i ko će biti vaše potencijalne učesnice/potencijalni učesnici.

Korisna FPAR pitanja:

- o **Gdje se kao istraživač/istraživačica uklapate u proces kreiranja „znanja“?**

- o Kako vaša životna iskustva oblikuju razumijevanje oblasti znanja koje ste istražili? Šta vas je dovelo do teme?
- o Provođenjem dodatnih istraživanja i fokusiranjem na temu koju ste odabrali, koji će biti vaš doprinos znanju u toj oblasti? Zašto je taj doprinos važan i kome?
- o Zašto je ova tema relevantna za druge? Koliko je važna za žene i zašto?
- o Zašto je vaša tema relevantna za problematiku rodnih oblika jednakosti i osnaživanja?

Etika!

Iako su etička razmatranja uvedena u istraživačke discipline u različitim oblicima, često su više formalna nego suštinska. FPAR od samog početka zahtijeva samorefleksivnost i razvoj osjetljivosti prema pitanju kako vaše istraživanje i akcija utječe na živote vaših učesnica i učesnika, i da li je to moralno opravdano. Projekti FPAR-a često se nazivaju 'intervencijama' u ženskim životima, ali je problematično ako bi ih autsajder, poput istraživača, trebao uobličiti kao intervenciju, jer time se uspostavlja odnos moći (da istraživač zna šta bi trebalo biti ispravno za druge), osim ukoliko intervencije nisu razvijene zajednički, kroz jedan kolaborativni proces.

Mnogi društveni problemi proizlaze iz normi i neformalnih institucija koje nisu lako vidljive ili se o njima čak i ne govori. Društveni tabui - šta i ko može nešto javno reći - određuju diskurs. Ponekad javno otvaranje određene teme može ugroziti učesnice i učesnike. Važno razmatranje za istraživačice je kako otkriti i analizirati stvari koje nisu evidentne, poput "tišine".

Kao aktivan član ili istraživač, odnosno članica i istraživačica u FPAR-u, često će biti nejasno koja je uloga istraživača/istraživačice u određenom trenutku, što čini njene/njegove odgovornosti neodređenim. Osim što je ispitivač/ispitivačica, istraživač/istraživačica je i pristalica, građanski aktivista/aktivistica koji/koja

često postaje kolega/kolegica i prijatelj/prijateljica involviranih učesnika/učesnica. Također, aktivan je slušatelj/slušateljica pri čemu njen/njegov angažman na projektu ima (ne)terapijske efekte; ili može postati savjetnik/savjetnica i strateg dok usmjerava društvenu intervenciju u ime projekta.

Korisna FPAR pitanja:

- o Kakva etička razmatranja biste trebali imati dok vodite svoj projekat?
- o Koje su vodeće vrijednosti zajednice u okviru koje ćete biti angažirani? Kako ćete konstruirati FPAR tako da iskazuje poštovanje prema vrijednostima zajednice, ali istovremeno može podstaći društvene promjene?
- o Može li vaš FPAR projekat i njegove aktivnosti na bilo koji način naštetiti učesnicima/učesnicama?
- o Da li je neko ugrožen dijeljenjem informacija s vama?
- o Da li vaše ponašanje pretpostavlja dominantan odnos moći nad učesnicima/učesnicama FPAR-a?
- o Jeste li uključili svačije mišljenje i stav?
- o U slučaju bilo kakvih rizičnih, neželjenih ili traumatičnih događaja koji se dogode tokom projekta, kako ćete ih adresirati? Kakvi bi mehanizmi i podrška trebali biti uspostavljeni kako bi mogli ublažiti ove rizike?
- o Kako definišete svoje uloge u projektu? Kakve će vam vještine trebati za uspješno obavljanje tih uloga i kako ćete ih steći?

Metoda bez metode

Prije provođenja značajnog dijela istraživanja, važno je razviti metodologiju. FPAR prethodno ne određuje nijednu konkretnu metodu koja bi se trebala koristiti, ali unatoč takvoj fleksibilnosti, ne znači da se može koristiti bilo koja metoda. Iako ovo zvuči zbunjujuće, u stvarnosti FPAR osigurava odabir metoda na temelju prirode planirane intervencije, a ne obrnuto. Metode istraživanja nisu neutralne. Okvir u kojem su metode dizajnirane određuje koje informacije neko dobiva, ko će ih dati, kako će se analizirati i kakve rezultate možemo očekivati.

U poređenju s drugim vrstama istraživanja, istraživačke faze FPAR-a temelje se na vrijednostima. Ove vrijednosti istraživač/istraživačica definiše kroz procese samorefleksije (ono što je njemu/njoj važno) i dijaloga (što je važno učesnicima/učesnicama). Na ovaj način, istraživačka pitanja u FPAR-u usmjerena su ka postizanju određenog cilja, umjesto da budu neutralna. Nadalje, način na koji formulišemo pitanja određuje odabir metoda. Također, dostupnost i vrste izvora informacija su još jedan faktor koji oblikuje metode.

Vašu metodologiju možete započeti istraživačkim pitanjima i potom definisati svoje metode. S obzirom na svoj naglasak na učešću i akciji, FPAR je, prije svega, kvalitativni projekt koji koristi takve metode (opažanja, intervjui, fokus grupe i ankete s otvorenim pitanjima). U FPAR-u se kvalitativni pristup može razlikovati ovisno o odabranom modelu (obično ovisi o tome šta želite istražiti i na koji način): fenomenološkom, etnografskom, temeljenoj teoriji (grounded theory), studiji slučaja, historijskom ili narativnom modelu. Koji ćete model i metodu prikupljanja podataka odabrati, ovisi o vašem istraživačkom pitanju, kao i ciljevima vaše akcije, tj. društvenoj intervenciji. Važno je naglasiti da FPAR odbacuje pristupe koji koriste generalizirane predodžbe o ljudskom ponašanju, ali zahtijeva korištenje metoda koje odgovaraju određenim društvenim grupama koje su dio projekta, a i koje će im koristiti.

Nakon početnih razgovora s učesnicima/učesnicama, istraživač /istraživačica obično priprema nacrt FPAR projekta, uključujući njegovu metodologiju. Uprkos inicijalnoj participaciji, važno je dati učesnicima/informatorima i učesnicama/informatoricama još jednu priliku da razmisle o metodologiji kako bi se osiguralo da istraživač/istraživačica pravilno i jasno razumije informacije koje je ranije dobio/dobila.

Korisna FPAR pitanja:

- o Da li istraživačka pitanja informišu ciljeve usmjerene na akciju vašeg FPAR projekta?**
- o Koje metode su najprikladnije za pitanja koja postavljate?**
- o Koje su metode najprikladnije za vaše učesnike/učesnice?**
- o Koje su metode najprikladnije s obzirom na dostupnost podataka?**
- o Koji ćete model koristiti s obzirom na pitanja koja postavljate i usmjerenje na akciju vašeg FPAR-a projekta?**
- o Koje pretpostavke pravite u svom istraživačkom dizajnu? Kako možete testirati svoje pretpostavke?**
- o Jeste li se savetovali o svojoj metodologiji sa svojim učesnicima/učesnicama? Jeste li uključili njihove povratne informacije i komentare?**

Ljudi (ni)su podaci

Kao kvalitativni poduhvat, FPAR suštinski uključuje učesnice /učesnike u sve faze istraživanja - tokom prikupljanja podataka, provođenja analize i tumačenja rezultata - kako se ljudi ne bi pretvorili u podatke. Na primjer, tokom razgovora i fokus grupa, učesnicama /učesnicima ne treba samo postavljati pitanja, već im treba pružiti priliku da i oni postavljaju pitanja i definiraju pitanja koja su za njih važna. Ti procesi bi trebali biti kreirani na način koji podstiče stvaranje znanja koje je korisno za učesnice/učesnike i informatorice /informatore FPAR-a, a ne samo za društvo u cjelini. Znanje bi trebalo djelovati osnažujuće za svaku/svakog učesnicu/učesnika pojedinačno, ali i grupno. Zato je mapiranje potreba, vrijednosti, interesa, očekivanja, želja i vizija učesnica/učesnika važan element istraživanja. Ovdje je posebno bitno uzeti u obzir načine saznanja za učesnice/učesnike i mapirati rodno oblikovane društvene norme i prakse. Ovi uvidi su posebno korisni za dizajniranje akcije.

Uz analizu i tumačenje podataka, istraživač/istraživačica u FPAR-u treba razviti i okvir za buduću akciju i popratno istraživanje. Ti su procesi iterativni i često se preklapaju i međusobno se informišu. Interpretacija podataka trebala bi dovesti do društvene intervencije. U većini situacija mogu se odabrati razne akcije, ali u FPAR-u pristup biraju učesnice/učesnici i ograničava ga dostupnost materijalnih resursa. Budući da se značajne društvene promjene dešavaju nakon dužeg vremenskog perioda, istraživač/istraživačica mora biti vrlo precizan/precizna od samog početka svog istraživačkog projekta u vezi s njegovim fokusom i opsegom.

Korisna FPAR pitanja:

- o **Da li dajete priliku za učesnike/učesnice da aktivno promišljaju i pružaju povratne informacije koje se odnose na prikupljanje podataka, njihovu analizu i tumačenje tokom svih dijelova vašeg FPAR projekta?**

- o Smatraju li učesnice/učesnici da su vaše metode i rezultati korisni i relevantni?
- o Pored stavova, mapirate li potrebe, vrijednosti, interese, očekivanja, želje i vizije učesnika/informatora i učesnica/informatorica?
- o Kako mapirate oblike rodnog znanja?
- o Da li se vaša predložena akcija temelji na pažljivom razmatranju različitih opcija, od kojih su učesnice/učesnici odabrali najprikladniju za njih?
- o Da li je vaša predložena akcija fokusirana i jasno definisana?

Osnaživanje kao putokaz

Iako se socijalne intervencije FPAR-a mogu razlikovati u mnogo segmenata, bitan dio svakog od njih je osnaživanje. Zašto? FPAR kao feministički projekt koji zastupa jednakost i pravdu odbacuje podvrgavanje bilo kojem obliku ugnjetavanja zasnovanog na odnosima moći. Istraživač/istraživačica nije stručnjak/stručjakinja koji/koja donosi rješenja za svoje sudionike u projektu. Njena/njegova uloga je da zajednički s učesnicima/učesnicama vodi proces kreiranja znanja u zajednici, koji bi trebao podići individualnu i društvenu svijest o problemu koji se ispituje i potrebi i načinima njegovog rješavanja. Zato je FPAR proces prosvjećivanja i osnaživanja njegovih sudionika. Kao takve, akcije FPAR-a su aktivnosti koje ponovo aktivno uključuju učesnike/učesnice u njihovoj provedbi ili ih čak one/oni i vode.

Proaktivno i smisleno uključivanje učesnika/učesnica u akcije FPAR-a često uključuje edukaciju. Stjecanje novih znanja i vještina u pravilu je postupak osnaživanja, ali u FPAR-u je posebno važan i obično prethodni ili sastavni dio društvene akcije, odnosno intervencije.

Korisna FPAR pitanja:

- o Sadrži li vaša akcija snažne elemente osnaživanja i u kojem pogledu?
- o Koja znanja i vještine učesnicima/učesnicama trebaju za provedbu akcije?
- o Da li vaš FPAR projekt pruža priliku/prilike učesnicima /učesnicama da steknu potrebna znanja i vještine?

Korisna literatura:

Campbell, Kirsten. 2017. Ethical Challenges: Researching War Crimes. In: Malcolm Cowburn; Loraine Gelsthorpe and Azrini Wahidin, eds. Research Ethics in Criminology: Dilemmas, Issues and Solutions. New York and Abingdon: Routledge, pp. 150-165.

Fraser, Nancy 2005. "Mapping the feminist imagination: from redistribution to recognition to representation". Constellations. Wiley. 12(3): 295–307.

hooks, bell. "Feminism is for Everybody: Passionate Politics", iBook

Husanović, Jasmina. Methodological framework: What happened and how do work with this question?, Radnički univerzitet

